

संलग्नचत्वार्यपि हानये स्युः
स्तम्भासनं स्तम्भशिरश्च शीर्षम् ॥
उल्लेधाहंविनिर्गतं शरयुगांशेनाधिकं शस्यते
ह्यार्थं पट्टसमानकं सुखकरं नाशाय निष्कोक्तम्
तत् काकस्य च पञ्चवक्त्रं कुमुदामं सूर्यकाला-
यकं
प्रागल्भ्यं करालकञ्च विवृणुः प्रोक्तञ्च तत्
षड्विधम् ॥
भूम्यारोहणसूत्रं तदुपरि प्रादक्षिण्यं शस्यते
हारं तूर्ध्वभवञ्च भूमिरपरा ऋत्वाकभागः
क्रमात् ।
प्रासादे च मठे नरेन्द्रभवने शैलः शुभो नो
गृहे
तस्मिन् भित्तिषु वाङ्मास्तु शुभदाः प्राग्भूमि-
कुम्भां तथा ॥ * ॥
पृष्ठे क्षणानन्तरमेव बाह्यात्
गृहप्रवेशो न शुभः ॥ १ ॥
गृहस्य पृष्ठे यदि राजमार्ग-
स्तदादिभूमेर्न हि पृष्ठमौल्यम् ॥
जौर्णं गृहं भित्तिमग्नं विशीर्णं
तत् पातव्यं स्वर्णनागस्य दन्तैः ।
गोमृद्गैर्वा शिल्पिना निश्चयेन
पूजां कृत्वा वास्तुदोषो न तस्य ॥
हर्म्यस्यापि समन्ततो गृहपतिर्वृद्धिं यदा-
पौहते
मर्वाशासु विवर्धितञ्च फलदं दृष्टं तदेकत्र च ।
प्राक्षिन्नैरपि वैरमुत्तरदिशाभागे मनस्तापकत्
पश्चादर्थविनाशदक्षिणदिशि शत्रोर्भयं वर्धते ॥
वामाङ्गे धनवस्त्रदेवभवनं धातुः श्रियो वाजिनो
नार्थस्त्रीषधिभोजनस्य भवनं स्याद्वटिका
वामतः ।
वङ्गेर्गोजलदन्तिशस्त्रसदनं स्त्रीणां तथा दक्षिणे
स्थानं माहिषसाजमौर्णिकमिदं याम्याग्निमध्ये
शुभम् ॥
सुरीवे वरुणेऽसुरे गणवरे स्याद्वोटकानां गृहं
हाःस्थे युद्धगृहञ्च नृत्यरमणं गान्धर्ववेदाश्रितम्
राज्ञो माहृगृहं गजिन्द्रजयके रुद्रे महिष्या
गृहं
सत्ये धर्मगृहं रवौ व्ययगृहं प्रोक्तं जये
श्रीगृहम् ॥
ईशप्राच्योरन्तरे गर्भभाना-
सुप्राणां वा स्थानमेवात्र कार्यम् ।
धान्यागारं स्यात्तथा प्राणकोणे
ऋद्धेऽप्येवं शम्भुकोणे शिवाङ्गा ॥
प्राक् पश्चिमे मारुतवङ्गिकोणे
प्रोक्ता प्रवीणैरपि नृत्यशाला ।
वर्षागृहं रात्रिचरस्य कोणे
स्थात् पश्चिमे भोजनशालिका च ॥ * ॥
प्राक् शोभा नृपमन्दिरे च पुरतः स्थानं तथा
पुस्तकं
वामाङ्गे नृपतेस्तथायुधधराः कृष्णातपत्राणि
च ।

कृतं चामरतापसाः खगुरवस्ताम्बूलधृगदक्षिणे
गेहाधीशयदृच्छ्या च शयनं सर्व्वासु भूमौषु
च ॥
विवस्वदाख्ये शयनं प्रशस्तं
वादिचगृहं सवितुर्विधेयम् ।
पूषाश्रितं भोजनमन्दिरेञ्च
महानसं वङ्गदिशाविभागे ॥
माहेन्द्राख्ये गोपुरं द्वित्रिभूमिं
भानोः संख्या तस्य मध्ये विधेया ।
उक्तानुक्तं मन्दिरादौ निवेशे
त्वष्टा कार्यं चाक्षया भूपतीनाम् ॥
दिक्शालान्तं ह्येकशालादिगेहं
ज्येष्ठा मध्या कन्यसा दक्षिणाङ्गात् ।
शाला कार्थ्या लोकगेहे युगान्तात्
त्रिदशकाः स्युर्भूमयस्तु नूनम् ॥
इति श्रीसूत्रधारमण्डनविरचिते वास्तुशास्त्रे
राजवल्लरी राजगृहनिवेशादिलक्षणं ५ अः ॥ * ॥
“अथैकशालं द्विगुणाच्छिवालं
प्रस्तारतो लक्षणमेव तेषाम् ।
यथोदितं वास्तुमते तथैव
ब्रवीमि राज्ञामथ मानवानाम् ॥
चत्वारो गुरवस्तु पूर्वगुरतोऽधो ऋत्वातोऽन्ये
समाः
भूयः पश्चिमपूरितञ्च गुरुभिर्यावल्लघुत्वं भवेत् ।
उद्दिष्टे द्विगुणाङ्गकैर्लघुभैः संख्यैकमित्रीकृतं
नष्टे स्तो विषमे समे गुरुलघु रूपे तदर्द्धाहं तः
स्थाने लघोः सप्तसुखादलिनन्दं
प्रदक्षिणं तं क्रमतो विदध्यात् ।
प्रस्तारतः शोडशकं गृहाणां
प्रोक्तं तथाख्यां कथयामि तेषाम् ॥ * ॥
ध्रुवञ्च धान्यं जयनन्दसंज्ञे
खराख्यकन्दञ्च मनोरमाख्यम् ।
सुवक्त्रमस्मात् किल दुर्मुखाख्यं
क्रूरं विपक्षं धनदं चयञ्च ॥
आक्रन्दकं वैपुल्यैजयञ्च
फलानि नात्रा सदृशानि तेषाम् ।
इति भ्रवादोषोऽशुगृहाणि ॥ * ॥
धान्यादितोऽष्टौ विजयान्तकं हि
त्वलिनन्दयुगं सुखतो विदध्यात् ॥
रम्यं श्रीधरमोदिते च परतस्तद्वर्धमानं गृहं
कारालञ्च सुनाभमेव तदनु धाङ्गं समृद्धं तथा
इति रम्याष्टकम् ॥ * ॥
मर्वाणि ध्रुववङ्गवन्ति नियतं षड्द्वारकैः सुन्दर
प्रोक्तं तद्वरदञ्च भद्रकुमुदेऽथो वैमुखाख्यं शिवम्
तत्सर्वलाभञ्च विशालसंज्ञं
तथा विलक्षं त्वशुभं ध्वजञ्च ।
उद्योतमेवं त्वथ भौषणञ्च ॥
सौम्याजिते स्तः कुलनन्दनञ्च ॥
इति सुन्दरादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
“पूर्वालिनन्दसमस्तकेषु युगलं पट्टस्य शालान्तरे
हंसञ्चैव सुलक्षणञ्च परतः सौम्यं चयं भावुकम्
तस्मादुत्तमरीचिरे च सततं जेमं तथा विपकम्

चोदृतं द्रवमुत्थितञ्च व्ययमानन्दं सुनन्दं
क्रमात् ॥”
इति हंसादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
“मध्येऽपवर्गं ध्रुवरूपकाणा-
मलङ्कृताङ्गं प्रथमञ्च तत्र ।
तथाप्यलङ्कारमिति क्रमेण
स्थितं तदन्यं रमणञ्च पूर्वम् ॥
तत्रेश्वरं तदनु पुण्यमतः सुगर्भं
प्रोक्तं गृहं कुलसदुर्गतमेव रिक्तम् ।
स्यादीक्षितं तदनु भद्रकवचिते च
दीनं गृहं विभवकामदमेव संख्या ॥”
इत्यलङ्कृतादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
“षड्द्वारं सर्वेष्वपवर्गकैषु
प्रभावसंज्ञं त्वथ भावितञ्च ।
रुक्मं तथान्यन्तिलकञ्च तत्र
सत् क्रीडनं सौख्यमतो यशोदम् ॥
कुमुदमपि च कालं भासुरं भूषणञ्च
वसुधरमथ गेहं धान्यनाशं तदन्यत् ।
कुपितमपि च वित्तं वृद्धिदं प्रोक्तमेत-
त्तदनु कुलसमृद्धं षोडशं प्रोक्तमाद्यैः ॥”
इति प्रभवादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
“सर्वे सुखालिनन्दसमन्विताश्च
दारुहिषट्कं ह्यपवर्गमध्ये ।
ततश्च चूडामणिकं प्रभद्रं
क्षेमं तथा शेषसमुच्छ्रितञ्च ॥
विशालसंज्ञं त्वथ भूतिदञ्च
हृष्टं विरोधं कथितं क्रमेण ।
तत्कालपाशं हि निरामयन्तु
सुशालरीद्रे मुनिसम्प्रताश्च ॥
वेद्यं गृहं चैव मनोरमञ्च
सुभद्रसंज्ञं कथिता च संख्या ।
इत्येकशालानि गृहाणि विद्या-
च्छतञ्च चत्वार्यधिकं ध्रुवादि ॥
अपवरकं यत् कथितं तद्वामे धीमता गृहे
कार्यम् ।
यत् षड्द्वारकमुदितं ज्ञेया सा पट्टा श्रेणी ॥”
इति चूडामण्यादिषोडशगृहाणि । इति चतु-
रुत्तरं शतमेकशालगृहाणि ॥ * ॥
“अथ द्विशालालयलक्षणानि
पदैस्त्रिभिः कोष्ठकरन्युसंख्या ।
तन्मध्यकोष्ठं परिहृत्य युग्मं
शालाश्चतस्रो हि भवन्ति दिक्षु ॥
याम्याग्निगा च करिणी धनदाभिवक्ता
पूर्वानना च महिषी पित्रवाराणस्या ।
गावी यमाभिवदनापि च रोगसौम्ये
च्छागी महेन्द्रशिवयोर्वरुणाभिवक्ता ॥
हस्तिन्या महिषी द्विशालभवनं सिद्धार्यकं
तच्छुभं
गावी माहिषसंज्ञकं मृतिकरं तदयामसूर्य
भवेत् ।
दण्डं ह्यगगवान्वितं धनहरं हस्तिन्यजाभ्यां
तथा